

TRES VASOS DE *BUCCHERO NERO* ETRUSCS AL MUSEU VÍCTOR BALAGUER. UNA DONACIÓ FUNDACIONAL

Lluís Mormeneo de Najas

Llicenciat en Geografia i Història, especialitat en Prehistòria i Història Antiga

|45

Endinsar-se en el coneixement de tots els elements històrics que pot custodiar un museu és el somni de qualsevol amant de l'art.

L'estudi d'aquests tres vasos etruscs inèdits de *bucchero nero* del segle VII aC no solament ens dóna la possibilitat d'aprendre de les peces per si mateixes, sinó també de conèixer el món del col·leccionisme durant els segles XVIII i XIX, la figura del donant Francisco de Paula Caballero Infante y Zuazo i el seu lligam amb el Museu Víctor Balaguer en el moment de la fundació. Una oportunitat única, un plaer per a tots nosaltres.

INTRODUCCIÓ

En aquest treball només pretenem donar a conèixer un bocí del fons de les nostres col·leccions fundacionals que dormen al racó d'una vitrina i que sovint passen desapercebudes. Moltes peces han hagut de reposar alguns segles per ser rescatades de la història i poder mostrar-les en tota la seva esplendor, tal com es mereixen.

D'altres, queden guardades, tot esperant que ens recordem d'elles per demanar el seu lloc en un espai del nostre coneixement.

Les peces es presenten restaurades i lluent per fer-nos entrar a la societat de la qual formaven part, per traslladar-nos mentalment a d'altres temps i fer-nos conèixer tot allò que les envoltava. El naixement, l'ús i l'expressivitat que transmeten, incloses en un ambient del segle XIX, ens

permetran entrar en el coneixement de l'esperit que s'induïa en aquell segle pel rescat de la història i pel col·leccionisme, ple de personatges il·lustres que mereixen el nostre reconeixement.

Moltes han estat les donacions que la nostra institució ha rebut dels nombrosos col·laboradors que han vist en el Museu Balaguer una garantia de conservació, d'estima pel nostre passat i de solidaritat, en consonància amb l'esperit del nostre fundador. Mai no s'haurien pogut obrir les portes l'any 1884 sense la resposta general a la crida de Víctor Balaguer a encendre un fanal per a la cultura universal, el qual, avui, encara ningú no ha pogut apagar del tot. És veritat que el camí ha estat irregular i que hi ha hagut moments més jocosos que d'altres, però de la mateixa manera que vam tenir una gran revifalla des de l'última restauració de les nostres instal·lacions, ens hem de fer càrrec de l'esclat d'alegria i d'energia que hi devia haver en el moment de la inauguració; un punt d'inici, un conjunt de voluntats.

Només que llegim el primer número del *Boletín de la B.M.V.B.*, podem adonar-nos de tal grandiositat. Si bé ara l'entendem com un recull molt important de finals del s. XIX, en els seus primers moments no es va voler reflectir només en el passat, sinó també en el present, per ésser una fundació útil per a tots els ciutadans.

Així, avui podem gaudir i estudiar les esmentades col·leccions del Museu i de la Biblioteca amb la perspectiva dels nous coneixements i tornar a fer revivre aquestes peces i fer de la institució un referent del passat i del nostre present.

Si bé l'art, l'arqueologia i l'etnologia ompliren el museu d'estrís del passat, com és propi d'aquestes ciències, amb l'esperit col·leccionista del moment també s'intentava preservar i ensenyar al poble tot allò que es rescatava, i s'assolia la formació d'unes importants col·leccions que avui són el rovell de l'ou de molts museus.

Si anem a la sala Silvela del nostre museu i ens parem a gaudir de les peces que guarda la primera vitrina de l'esquerra, dedicada a les donacions arqueològiques fundacionals, veurem, al davant, uns exvots etruscs de terracota del jaciment hel·lenístic de Calvi (Campània, Itàlia) dels segles III-II aC, que pertanyen a un dipòsit del Museo Arqueológico Nacional de Madrid.

Una mica a la dreta, i dos prestatges més avall, un calze, un kyathos i una copa petita de terrissa negra, formen un conjunt de *bucchero nero* etrusc dels segles VII-VI, únics en el nostre fons, que són l'objecte del nostre estudi (fig. 1).

COL·LECCIONISME

Fent raó a les nostres paraules, volem decantar la nostra mirada cap a aquests gots de terrissa negra que fa vora 2700 anys van néixer a la península Itàlica i van acabar a la nostra custòdia, gràcies al recull i la donació, el 1886, de Víctor Balaguer i Cirera i de Francisco de Paula Caballero Infante y Zuazo, gran col·leccionista i especialista en numismàtica àrab. Caballero va ser un dels molts estudiosos d'aquell segle que, encara amb il·lusió, volia conèixer el passat per mitjà de l'estudi de l'objecte per si mateix.

Si volem entendre el col·leccionisme i el col·leccionista, hem de reconèixer que l'home sempre ha tingut la necessitat de guardar, atresorar i col·leccionar tota la varietat d'estrís que li han arribat a les mans; per gust, ostentació, poder, o comerç. La reialesa, l'aristocràcia, l'església i l'alta burgesia acumulaven antiguitats com a ostentació de la seva grandesa.

Es diu que ja Plató (segle V-IV aC) creia amb la necessitat de facilitar la contemplació de les grans obres d'art inspirades per les Muses en uns recintes al costat dels temples, per a l'admiració dels visitants. Els temples s'omplien d'ofrenes al deus i molts ciutadans guardaven a les seves llars

imatges dels seus jerarques i divinitats protectores. La mitologia està representada a les terrisses, estucs i mosaics. La gent vol posseir l'art.

A Itàlia, des del Renaixement fins a finals del segle XVIII, grans famílies, com els Borja, els Pizzi, o els Mèdici, van ser grans protectors de l'art.

No va ser fins a mitjan segle XVIII, amb la decadència progressiva de l'absolutisme, la puixança de la burgesia, dels moviments intel·lectuals il·lustrats i del racionalisme científic, que es va fer palesa la necessitat de crear grans recintes on es pogués guardar la major part de col·leccions que les classes altes havien atresorat com a resultat de la consciència que s'anava creant vers la valoració de l'art. Ja no n'era solament bellesa, sinó també la identitat històrica i científica.

Van aparèixer, d'aquesta manera, les tres principals branques museístiques: l'Art, la Natura i l'Arqueologia.

El Museu Britànic (*British Museum*) va ser inaugurat el 1753. L'Ermitage de Sant Petersburg, el 1764. El Museu del Louvre, l'any 1793. El Museu del Prado va ser projectat pel rei Carles III el 1786, per a ser un gabinet d'Història Natural, i va ser inaugurat com a museu d'art l'any 1819.

Tots els museus importants intenten adquirir peces arqueològiques, bé per mitjà de donacions o de la compra de col·leccions particulars.

El 1787, el rei Carles III va portar de Nàpols una extensa col·lecció de vasos grecs i etruscs que va dipositar a la Biblioteca Nacional. És coneguda la missió a l'Orient del Museo Arqueológico Nacional, que va enviar l'arqueòleg D. De la Rada y Delgado amb un equip, amb la justificació d'anar a dibuixar jaciments grecs, turcs i de la Mediterrània i amb el propòsit de carregar grans antiguitats. També van adquirir les col·leccions del marquès de Salamanca, la de José Ignacio Miró, la de Tomàs

Asensi, la de Basilio Sebastián Castellanos i d'altres (1), per poder crear un gran fons.

Però tota aquesta activitat museística no podia tirar endavant sense l'existència d'uns centres culturals capacitats per desenvolupar la necessitat del moment.

Aleshores, l'activitat cultural de tota la Península passà per la creació de les Acadèmies. La Real Academia de la Lengua es va crear a Madrid l'any 1713. La Real Academia de la Historia, el 1738, i l'Academia de Nobles Artes de San Fernando, el 1752. A València, el 1768, existeix l'Academia de las Nobles Bellas Artes de San Carlos. A Barcelona no van deixar que aparegués un centre similar fins a la Renaixença, l'any 1850, amb el nom d'Academia Provincial de Bellas Artes de Barcelona, que és l'actual Reial Academia de Belles Arts de Sant Jordi. (2)

De totes aquestes institucions, la que ens arriba més a prop per les peces que avui estudiem és la Real Academia de la Historia, que ja des de bon principi es va dedicar a recollir documents històrics, com monedes, epigrafies, pergamins i llibres antics, que va formar el Gabinete de Antigüedades i va crear l'ofici d'antiquari per administrar-lo, el 1763 (3), institució que ha arribat fins als nostres dies, que va acollir com a acadèmic a Víctor Balaguer i com a corresponsals a personatges tan lligats amb nosaltres com Josep Coroleu, Teodor Creus i Coromines, Celestí Pujol i Camps, Eduard Toda i Güell, o al mateix personatge que va donar la ceràmica etrusca, el senyor Francisco Caballero i Santos y Zuazo, que va ser corresponsal per València i Sevilla durant l'últim terç del segle XIX.

La major part de colònies americanes assoleixen la independència i molts indians tornen a casa.

BIOGRAFIA

Així, Francisco Caballero Infante neix a l'Havana

el 9 de setembre de 1847. Era fill de Francisco de Paula Caballero Infante que era *Relator de la Real Audiencia Pretorial de La Habana*, nascut a Jerez de la Frontera, i de Juana Zuazo, natural de l'Havana; els dos residents en aquesta ciutat.

Caballero va néixer dins d'una llar profundament monàrquica i religiosa, ja que el seu pare era de la branca dinàstica dels de Paula, emparentats amb els borbons del duc de Cadis i la seva tia materna, Gertrudis Zuazo, era cambrera de la *Hermandad de Sevilla del Dulcísimo Jesús Nazareno*.

Sobre aquestes dades, la família va tornar a Espanya, ja que sabem que va ingressar en el Seminari -exjesuïta- Industrial de Bergara (Guipúscoa). Fitxes en què apareix en els cursos del 1955/56 i del qual surt com a Batxiller en Arts el 1863/64, amb la qualificació d'excel·lent.

El 1864 es trasllada a Sevilla, a la Plaza del Duque núm. 6, sota la tutela del seu oncle Manuel Caballero Infante, director d'arquitectura de l'Acadèmia de Belles Arts de Sevilla. I amb quatre anys es treu el títol de llicenciat en Filosofia i Lletres, el 1866, i el doctorat l'any 1868, amb una temàtica sobre la tragèdia grega de Sòfocles. Va obtenir la càtedra d'àrab a la Universitat de Sevilla, càrrec que va ocupar poc temps, ja que la I República va proclamar la llibertat d'ensenyament en tot el territori i la supressió de la Facultat de Teologia, fet que el va obligar a dimitir, junt amb altres docents catòlics, com Francisco Mateos-Gago i Francisco Pagès del Corro, que es van negar a jurar la Constitució de 1869. Per la mateixa situació, la seva tia aconseguí la permuta de la requisita de tots els béns de la confraria, inclosa l'església de Sant Antoni Abat i anomena el seu nebot germà major de dita confraria. Mentre, es matricula a la Facultat de Dret, on aconseguí el doctorat, després d'haver cursat matèries sobre dret civil i canònic, disciplina eclesiàstica, història de l'església i legislació comparada.

En caure la república i tornar la monarquia al poder, la major part dels càrrecs públics van ser restituïts.

El 1871 forma part de la Sociedad Arqueológica y el Círculo Numismático Sevillano,

que funda Mateos-Gago quan torna de l'exili d'Itàlia, junt amb Francisco de Paula Collantes de Terán y Caamaño. També col·labora amb la revista *La Verdad catòlica*,

revista catòlica, científica i històrica.

Durant aquest temps, destaca en el rescat de les planxes romanes de plom d'Osuna,

a les excavacions d'Itàlica, i en la recuperació arqueològica en general, de la qual la *Sociedad* va poder ajuntar una gran col·lecció, catàleg que va compartir a redactar (4), i que més tard va ser una de les més importants a l'hora de crear el Museu Arqueològic de Sevilla. Però la seva gran especialització va ser la numismàtica, sobre tot l'àrab hispana.

En aquell mateix any obté el càrrec de secretari de la Universitat de València i passa a residir-hi i on es publica l'obra d'Antonio Delgado Hernández en la qual va col·laborar, en l'apartat sobre medalles d'Espanya. A València es crea una gran reputació com a numismàtic àrab i pronuncia nombroses conferències i algunes publicacions sobre el tema i col·labora amb la *Revista de Valencia*, 1880-1883. (5)

El 1885 dóna a la Real Academia de la Historia 57 dirhems dels Omeyahs d'al-Àndalus (6) i amb la revista *El Archivo*, editada a Dènia i fundada el 1886 per l'historiador i teòleg, Roque Chabás.

És el 1886 quan té contacte amb la nostra Institució i decideix col·laborar amb Víctor Balaguer en la riquesa del nostre Museu, fet registrat en l'epistolari Oliva, núm. 2617, dirigit a Víctor Balaguer, amb data 19 de setembre de 1886, en la qual fa referència a una primera donació que consistia en dues llumeneres, tres

vasos etruscs i 178 monedes d'or i argent. (7)
 Relació que també apareix al butlletí de la Biblioteca Víctor Balaguer del 26 d'octubre de 1886, pàg. 17, on hi ha el llistat de les monedes. Fins al 1888 es manté a València com a corresponsal de la Real Academia de la Historia en aquella jurisdicció. Va tornar a Sevilla el 1889 i va canviar la corresponsalia de València per la de Sevilla, on també serà secretari de la universitat. (8)
 El 1902 és acadèmic de l'Academia de Bellas Artes de Sevilla i mor el 1906. (9)

Altres obres escrites van ser:

----*Discursos leídos ante la real Academia de Buenas Letras, el 23 de Abril de 1872.*

----*Lucernas cristianas: sus clases, símbolos e importancia.* 1884

----*Monedas árabes de Valencia.* 1885.

----*Áureos y barras de oro y plata encontrados en el pueblo de Santiponce al sitio que fue Itálica.*

Escuela Tip. Salesiana, 1898

CERÀMICA

Però, una vegada coneguda, en part, la situació sociocultural del segle XIX i la identitat del nostre donant, ens hem de preocupar per la col·lecció en estudi.

En primer lloc, hem de saber que el poble etrusc és una civilització que apareix al centre de la península italiana durant els segles IX-VIII aC, segurament pel fet d'haver estat culturitzada la civilització anterior vil·lanoviana de l'edat del ferro, o vinguts d'una utòpica invasió externa. Poble miner i incinerador, que viu en una àrea volcànica rica en minerals i que enterrava els seus morts en necròpolis amb tombes que contenien urnes cineràries bicòniques, fetes d'una ceràmica negra polida de pasta grollera.

L'arribada o no de forasters va fer canviar la forma de viure i van deixar els poblats de cabanes per passar al de recintes urbanitzats. El ritual funerari canvia i es torna a la inhumació, també amb necròpolis fora del nucli urbà i amb construccions funeràries de túmuls que amaguen càmeres plenes d'ofrenes d'estris ceràmics, metàl·lics i escultòrics. Així, durant els segles VIII-VII, veiem primer un fase orientalitzant, on la tradició vil·lanoviana anterior es barreja amb les importacions jòniques, egees i fenícies que eren d'argila vermella amb dibuixos geomètrics i imatges orientals.

Des de la segona meitat del s. VII fins a la primera del s. VI és el moment de més lluïment de la cultura etrusca, en què sobresurten la major part de les ciutats històriques d'aquesta cultura, com Cere (Cerveteri), Vulci, Tarquinia, Vetulonia, Veio, etc.,. Aquesta és la fase coneguda com arcaica i en la qual destaca Cere com a gran productor de *bucchero nero* i Vulci en *bucchero* pintat etrusc de figures negres, que comparteix amb les ceràmiques importades gregues del mateix tipus.

La competència entre les potències polítiques del moment en busca de la riquesa mineral, fenicis i grecs, fa que fundessin punts de connexió amb la metròpoli per facilitar el comerç: les colònies.

En primer lloc, els fenicis contacten, des de Cartago, amb la cultura tartèssia i funden una colònia, l'any 1000, a l'illa de Gades, buscant el mineral de coure i plata que l'actual província de Huelva els i facilitava i, a més, per poder controlar el pas per l'estret de Gibraltar. Però no serà fins als segles VIII-VI, quan entren en rivalitat amb els grecs, també escampats pel sud d'Itàlia, Sicília i tot el litoral mediterrani, fins a Màlaga.

Mentre, l'intercanvi comercial, fa enriquir el poble etrusc que es veu amb forces per crear una gran flota per controlar el comerç al mar Tirrè, creen la Lliga de les dotze ciutats i s'expansionen cap al nord, fins a l'Adriàtic.

En voler els grecs fundar una colònia a Còrsega, els etruscs pacten amb els fenicis i derroten els grecs en la batalla d'Alàlia, l'any 540.

Etrúria s'escampa cap al sud, fins a la Campània i els fenicis ocupen totes les colònies gregues del mediterrani, tret d'Empúries, la Provença, el sud d'Itàlia i Siracusa.

El segle V és el de l'inici de la decadència, en ser derrotats, l'any 474, pels grecs de Siracusa en la batalla de Cumas; perden progressivament el seu pes polític al sud i veuen com els samnites ocupen la Campània, i Roma desperta rivalitzant amb les ciutats de l'Etrúria meridional. La ceràmica hel·lènica mana en el mercat i la de *bucchero* desapareix o passa a ser empastada.

El 396, Roma conquista Veio (Veyes, Veii), i ocupa tota la zona meridional i els celtes envaeixen les terres de la vall del Po. L'any 264 ja no queda cap ciutat etrusca indepen-

dent. Tanmateix, no en perdran la cultura. Ara seran tributaris de Roma; situació que durarà fins a la segona meitat del segle I aC, en què ja seran ciutats romanes de ple dret. (10)

Com ja hem vist, la ceràmica de *bucchero nero* és la que identifica el poble etrusc, des de finals del segle VII aC. fins a principis del segle V aC.

Fabricant variades tipologies

que seguien, la major part, els gustos clàssics i els hi aplicaven diferents tècniques decoratives, com: relleus, grafitis, impressions, rodets o pintades.

Però, que és el *bucchero*? La paraula ve derivada de la castellana *búcaro*, que servia per identificar un tipus de ceràmica negra precolombina de l'Amèrica Meridional, imitada després pels portuguesos.

El *bucchero* és una ceràmica negra fabricada en un forn reductor que es tancava de forma hermètica per impedir l'entrada d'oxigen, fins que els òxids de ferro agafaven el color negre, a una temperatura de més de 600°C. Sembla que també l'afavoria el

fet d'afegir fusta verda al forn, perquè la ceràmica pogués xuclar el fum. Aquesta descripció també valdria per explicar la fabricació de les urnes d'incineració de la cultura de Vil·lanova, però la diferència és que les de *bucchero* etrusc es feien amb pasta depurada i les de l'edat de ferro eren grolleres, de paret doble i amb molt desgreixant sorrenc.

La qualitat del *bucchero* del segle VII-VI era excel·lent, amb desgreixant fi i amb les parets primes lluent que el caracteritzaven, i amb una clara sensació metàl·lica. Moment en què rebia el nom de *sutile* i que utilitzada en vasos més gruixuts era considerada, en el segle VI, com de transició, i era anomenada d'*impasto* quan la ceràmica era cuita primer amb oxidació i després en reducció, l'ànima que en resultava quedava de color gris o marró.

Tècnica que degenera amb acabats irregulars cap el segle V, anomenada llavors *pesante*. També es pot trobar el *bucchero* gris, que és de diferent fabricació, aplicant una engalba abans de coure. El resultat és gris per fora i més fosc per dins.

El nostre lot només consisteix en tres peces: un calze, un kyathoi en miniatura i una copa o pàtera petita de peu alt.

El calze, holkhyon (fig.2), número d'inventari 3292, té 13,5 cm d'alçada; diàmetre de boca de 14 cm; diàmetre del peu, 10 cm; diàmetre de la carena, 12 cm; diàmetre de l'anella, 3 cm.

Va ser completat amb la unió de diversos trossos i entregat al Museu Balaguer ja restaurat. Si el mirem amb atenció veurem que el peu estava trencat en dos trossos i separat de l'anella, partida també en dos, i el vas del calze és el resultat d'ajuntar set fragments.

La tercera part de la base del peu va ser restaurada amb argila del mateix color, així com una osca de 3 cm que hi havia al llavi. Però en un petit racó hem pogut veure la pasta original, i hem

Figura 2.1

Figura 2.2

comprovat que era negra i de gra fi, per la qual cosa, tenint en compte el to metàl·lic de la superfície, podem afirmar que era del tipus *sutile*. El peu és molt acampanat i vuit per dins, s'enlaira uns 6 cm, amb una anella a la part superior, que té la particularitat de ser d'una volta i mitja, per la qual cosa fa la sensació que n'hi ha dues. Per damunt, la paret del calze s'obre en un angle

de 45° i acaba en una carena amb decoració d'osques formant arcs de 0,5 x 0,7 cm.

Seguint, el cos remunta cap al llavi, es decanta uns 15° i puja uns 5,5 cm. És la part del cos on es desenvolupa el tema decoratiu, representat en dos frisos horitzontals de 2 cm, separats per tres línies incises paral·leles.

El tema central i únic és una decoració impresa feta amb pintura, de dos filades de semi-ventalls repartits entre els dos frisos.

En el fris superior hi ha 17 ventalls oberts vers la dreta, de cinc línies puntejades.

I en l'inferior, tornen a ser 17 ventalls amb la mateixa orientació, però de tres línies puntejades. La forma és coneguda com 2d de Rasmussen (4c de Ramage). (11)

Aquest autor veu set tipus de calzes:

Tipus 1a: és un calze de cinc peus units en una base rodona i decorats amb relleus de cariàtides; 1b, semblants als anteriors, però només amb quatre peus; 2a, només té un peu, sis línies incises al cos i decoració de ventalls oberts; 2b, són més petits de mida, sis incisions i frisos llisos; 2c, té dues anelles al peu, tres línies incises i fris llis; 2d, es caracteritza pel fet que la mida de l'alçada i del diàmetre de la boca són quasi el mateix, sols té una anella al peu, tres estries al cos i decoració de ventalls oberts i tancats; 2e, la carena és llisa i apareixen decoracions estampades en relleu; els tipus 3 i 4 són de mida més petita, amb peu baix.

És una peça que podem afirmar que és única per la seva combinació decorativa entre les trobades en els jaciments ibèrics de la península ibèrica o en els fons dels nostres museus, on es troben amb més normalitat calzes amb decoració de ventalls oberts, o tancats, però només amb un sol fris decoratiu.(12) En canvi, Rasmussen sí que diu haver vist la nostra decoració a Veio, en calzes i en altres tipologies, sense incloure'l

d'exemple. Però nosaltres sí que hem pogut comprovar en el Museu Nacional Etrusc de Roma (*Villa Giulia*) la varietat decorativa de Veïo, ja que vam trobar un calze amb ventalls oberts en el fris superior i tancats en l'inferior (túmulo de Vaccarecia) i un doble fris amb petits ventalls tancats, en un *kythos*.

El Khyatos, llàntia o llumenera (fig.3), número d'inventari 3243, té una alçada de 5,2 cm; diàmetre de boca, 5 cm; diàmetre de la carena, 4,5 cm; diàmetre de la base, 2,5 cm; alçada de nansa, 6,5 cm.

És una tipologia de miniatura, molt tipificada a la zona, d'ús molt comú i diferenciat dels models més grans amb parets primes i nanses molt altes i estilitzades.

El color extern és gris, conegut com *buccherò grigio* i presenta restes d'exfoliació d'una capa externa de fornada més fosca. La base és plana, amb peu a disc. El perfil en general és troncocònic, amb una nansa sobrealçada crestada que tomba i es torna a soldar al cos en dos punts, per assolir més reforç, i una carena baixa, llisa i ben marcada.

És un tipus 1e de Rasmussen i té una cronologia similar al calze abans estudiat, però sembla que té més possibilitats de ser de Ceres, on s'han trobat exemplars iguals, com també a la nostra llar, ja que del Museu Arqueològic de Catalunya se'n coneixen tres exemplars inventariats.

La copa (fig.4), número d'inventari 3289, té una alçada de 5 cm; diàmetre de boca, 8 cm; diàmetre màxim, 8,5 cm; peu de 5 cm de diàmetre i 2 cm d'alçada.

El peu és del mateix estil que el calze, amb un fonda concavitat que el buida en tota la seva alçada. Hi segueix un cos arrodonit i carenat que gira el llavi cap endins del vas.

Figura 3

Figura 4

La peça es va rebre restaurada del peu, trencat en el punt d'unió amb el cul de la pàtera. També té dos cops al llavi, del qual hem pogut comprovar que el color de la pasta era negra, igual que el calze, amb tons exterior de color brillants i mats, però amb petits grans sorrencs de desgreixant i brills de mica.

Per tant, l'hem de considerar un *buccherò nero* de tipus *transicional*, pròpiament del segle VI. És un tipus molt utilitzat en totes les tipologies clàssiques, que ja ve heretat de les ceràmiques *d'impasto* vil·lanovianes, en formes etruscocrínties i després serà adaptada a les vernís negre romanes. Es coneix algun exemplar a Roma i en la vall del Fiora i de l'Albegna (Toscana), i al Museu Arqueològic de Catalunya. Pel que hem vist en aquesta donació, la qualitat del *buccherò* no és unitària en

totes les peces i la cronologia de la copa queda una mica despenjada de les altres dues. També veiem que, d'arribada, ja estaven fragmentades. No hi ha dubte que són d'origen etrusc, però no ens fan saber si el conjunt era importat d'Itàlia o és un conjunt de recollides de poblats ibèrics peninsulars. Coneixedors que Francisco Caballero Infante era un gran col·leccionista d'art, tant a València com a Sevilla, fet que era molt comú en l'època, podríem pensar en les dues opcions. També veiem que el seu origen és de jaciments diferents, encara que la proximitat geogràfica entre els dos primers jaciments, Ceres i Veio, era de pocs kilòmetres i que la majoria de peces dipositades en les necròpolis podien ser fruit d'adquisicions properes o llunyanes, la qual cosa no garanteix conèixer en quin lloc van ser cuites.

A més, las peces solien exportar-se senceres per poder ser venudes, que no és el cas de les nostres. També és cert que es poden trencar en el lloc de destí, però si es fixem en les mostres exposades en els museus de diferents tipologies etrusques, tretes d'excavacions arqueològiques, aquestes estan fragmentades i restaurades perquè el pes dels sediments i la humitat fracturen les peces de cert volum. Aquest fet ens fa pensar que, a causa que la nostra donació coincideix amb les dates en què el nostre donant va ser a València, on va estudiar i escriure sobre troballes d'aquell litoral com Dénia o Sagunt, existeix una possibilitat que siguin dels llocs esmentats. Fet que no ha d'enteranyinar el valor històric i científic del lot avui en estudi i que espera ser conegut i reconegut.

BIBLIOGRAFIA

CABRERA BONET, Paloma. *Historia de la colección de antigüedades griegas y etrusco-itálicas del Museo Arqueológico Nacional*. Departamento de antigüedades clásicas. 1993.

GARCIA I SASTRE, Andrea A. *Els museus d'art de Barcelona: antecedents, gènesi i desenvolupament fins a l'any 1915*. Biblioteca Abat Oliva. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, n. 189, any 1997, pàg.121.

ALMAGRO GORBEA, Martín i MAIER ALLENDE, Jorge. *250 años de Arqueología y Patrimonio*. Real Academia de la Historia, Madrid 2003, pàg 27.

ARIZA Y MONTERO CORBACHO, A. i CABALLERO INFANTE ZUAZO, F. *Catálogo descriptivo de los objetos arqueológicos de la Colección del Sr. D. Francisco Mateos-Gago*. Sevilla, 1891.

CABALLERO INFANTE, F. "Monedas árabes de Denia", *El Archivo*, 4, València, 1890. València, *Revista de Valencia, tomo I*, València, 1890.

Boletín de la Real Academia de la Historia, vol. 7, 1885, pàg, 358.

L'epistolari diu així, de forma literal: *Excmo. Sr. D. Víctor Balaguer-Valencia 19 de Set. 1886. Muy Sr. mio y de toda mi consideración. Por nuestro excelente y comun amigo el Sr. D. José Enrique Serrano sé que ofreció a V. en mi nombre y con destino al Museo que ha establecido en Villanueva una lucerna ó lámpara romana. En vista de dicho ofrecimiento me tomo la libertad de remitir a V. para dicho Museo los objetos siguientes=Un holkyon ó copa, una patera y un chyatus, de barro negro, etruscos, encontrados en Italia. Una lucerna pagana y otra cristiana encontradas en Andalucía. Dos monedas árabes de oro y cientosetenta i seis de plata pertenecientes á los reyes y años que se indican en la adjunta nota, además de ir cada una clasificada. Esta ocasión me proporciona el placer de ofrecerme a V.*

atento s.s. L.B.S.M. Francisco Caballero Infante.

En unes línies ratllades per Víctor Balaguer perquè el seu secretari i bibliotecari, Joan Oliva Milà, no les tingués en comte, apareix la figura del seu germà polític Sr. Manuel Soldado, com a responsable de l'encàrrec i l'adreça de València: *c/ Gobernador Viejo, 2º-2ª derecha*.

Boletín de la Real Academia de la Historia, 1889, pàg. 108.

MURO OREJÓN, Antonio. *Apuntes para la historia de la Academia de Bellas Artes de Sevilla*. Sevilla. Imprenta provincial, 1961, pàg. 81-82.

JEAN-PAUL THUILLIER, Jean-Paul. "Les Étrusques. La fin d'un mystère". *Découvertes Gallmand*, n. 89, 1990.

RASMUSSEN, T.B. *Bucchero pottery from Southern Etruria*. New York, Cambridge University Press. 1979.

ASENSI ESTRUCH, Rosa Maria. "Inventari dels materials etruscs procedents de col·leccions dels museus catalans". Institut d'Estudis Catalans. *Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica*. LXXXIX. Barcelona 2011.